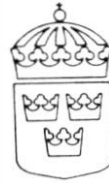

Motion till riksdagen

1988/89:So613

av Olof Johanson m.fl. (c, m, fp)

Vårdnadsbidrag m.m.

Mot.
1988/89
So613-616

Familjepolitiken skall göra det lättare för föräldrarna att bära sitt ansvar för barnens uppfostran och utveckling.

Barn har olika behov. Föräldrar har olika önskemål. Familjepolitiken måste därför ge alla familjer möjligheter att ordna den barnomsorg som passar dem bäst men inte föreskriva hur möjligheterna skall utnyttjas. Båda föräldrarna måste ha reella möjligheter att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap och också i praktiken dela sitt gemensamma ansvar för barnen. Familjepolitiken skall främja både valfrihet och jämställdhet mellan kvinnor och män.

Under de borgerliga regeringsåren togs en rad viktiga initiativ i detta syfte:

- Föräldraförsäkringen byggdes ut från sju till tolv månader (varav de tre sista med lika ersättning för alla)
- Män fick rätt till 10 dagars ledighet i samband med barnets födelse
- Småbarnsföräldrar fick rätt att förkorta sin arbetstid
- Rätt till ATP-poäng infördes för vård av barn upp till tre års ålder
- Barnbidraget förstärktes
- Flerbarnsstödet infördes som komplement till barnbidraget
- Antalet daghemplatser fördubblades

Bakgrund

Valfriheten för småbarnsfamiljerna är i dag starkt begränsad. För flertalet familjer är det svårt att klara sig på en lön. Möjligheten för den som så önskar att stanna hemma och själv ta hand om sina barn är därmed liten. I de fall båda föräldrarna eller en ensamförälder förvärvsarbetar krävs att någon form av barnomsorg ordnas. Den nuvarande politiken går ut på att detta i första hand skall ordnas inom ramen för kommunala daghem eller familjedaghem. Reglerna för statsbidrag till barnomsorgen är så utformade att vissa alternativ i praktiken är uteslutna. Statsbidragen prioriterar dessutom de kommunala daghemmen framför andra bidragsberättigade omsorgsformer.

Samtidigt som således vissa föräldrar tvingas anlita sådana barnomsorgsformer som de inte själva skulle valt, får andra föräldrar stå i kö därför att daghems- och familjedaghemplatserna inte räcker till. Få har ekonomisk möjlighet att själva ordna någon alternativ omsorgsform. Kostnaden för icke subventionerade daghem eller icke subventionerade familjedaghem blir för de flesta oöverstiglig. Valfrihet har främst de verkligt förmögna föräldrarna.

Familjernas situation och förutsättningar varierar starkt. Många barn växer upp i splittrade familjer och med endast en vuxen. De sociala strukturerna har de senaste decennierna starkt förändrats dels som följd av höjd förvärvsfrekvens, dels på grund av stor rörlighet på arbetsmarknaden.

Den socialdemokratiska familjepolitiken bygger på en ensidig föreställning om familjernas situation och prioriteringar. Detta har kommit att innebära att för ca 40 procent av alla förskolebarn över 1 år utgår inget ekonomiskt stöd till barnomsorgen. Skillnaderna mellan olika kommuner och landsdelar är dramatiska. Särskilt missgynnad är den utpräglade glesbygden.

Det är därför följdriktigt att det offentliga stöd som i dag utgår inte ger föräldrarna någon egentlig frihet att välja mellan olika alternativ. De flesta föräldrar är helt hänvisade till det alternativ kommunen erbjuder, om något sådant alls finns.

I åldrarna 1-7 år (efter föräldraförsäkringens tolv månader och före skolstart) finns i dag ca 585 000 barn (årskullarna 82-87). För ca 323 000 ordnades 31 december 1987 enligt SCB barnomsorgen genom kommunala daghem eller familjedaghem. Ca 70 000 barn har sin omsorg utanför hemmet ordnad på annat sätt (privat dagmamma, släkting osv). Övriga finns hemma hos föräldrarna.

Förvärvsfrekvensen för småbarnsföräldrar är hög. Av fäderna förvärvsarbetar eller studerar 96 %. Motsvarande siffra för mödrarna är 86 %, varav ca hälften arbetar deltid.

Stora resurser anvisas till den kommunala barnomsorgen. Statsbidragen var 1987 enligt socialstyrelsen 9 046 milj kr (bidrag till fritidshem oräknat). Kommunerna bidrog med ett ungefär lika stort belopp. Ändå är bristerna i många fall påtagliga. De tar sig uttryck bl a i köer och hög personalomsättning.

Målsättningar

Barnens situation skall stå i centrum för familjepolitiken. Våra förslag syftar till en förändring av familjepolitiken så att den bättre kan tillgodose barnfamiljernas önskemål. Även efter en reform av det slag som här föreslås kvarstår angelägna behov. De får tillgodoses i den takt den ekonomiska utvecklingen medger. Förslaget omfattar inte skolbarnsomsorgen.

Våra förslag syftar till att tillgodose högt ställda mål för barnen, föräldrarna och för familjerna som helhet. Vi vill främja följande delmål:

- Ökad valfrihet

De förslag vi här framlägger är inriktade i första hand på att skapa ökad valfrihet för småbarnsföräldrar.

Om varje barnfamilj får möjlighet att lösa barnomsorgen på det sätt den själv önskar skapas större trygghet. Därför bör en större del av de resurser som ställs till förfogande för barnomsorg disponeras av föräldrarna själva. Det förutsätter också att olika alternativ finns tillgängliga. Målet om full behovstäckning inom barnomsorgen senast 1991 står fast. Det innebär att den som vill ha barnomsorg utanför hemmet skall kunna få det senast detta år.

- Mer tid för barnen

Barn och föräldrar behöver mer tid för varandra. Inte minst gäller detta i områden där föräldrarnas arbetsresor är långa och tidskrävande. Den egna familjen måste vara det centrala i barnets liv. Föräldrarna måste ha inte bara lagstöd utan också ekonomiskt utrymme för att kunna korta sin arbetstid så att förvärvsarbete kan förenas med ett gott föräldraskap. Särskilt utsatta i detta sammanhang är de ensamstående föräldrarna och deras barn.

- Rättvisa villkor för alla delar av landet

Familjepolitiken måste utformas så att de offentliga resursinsatserna för barnomsorgen fördelas rättvist mellan alla delar av vårt land. Dagens bidragssystem, som missgynnar kommuner i glesbygd och kommuner med låg skattekraft och gynnar storstadskommuner med hög skattekraft, måste förändras.

Förslag

En politik i linje med de angivna målsättningarna förutsätter att insatserna sker på flera olika områden.

- Ett beskattningsbart vårdnadsbidrag om 15 000 kr per barn och år införs för alla barn mellan 1 och 7 år.

I princip utgår bidraget under den tid föräldraförsäkring för vederbörande barn inte utgår och fram till skolstart. Den tekniska samordningen mellan vårdnadsbidrag och vissa särskilda fall inom t ex föräldraförsäkringen får lösas vid utformningen av detaljbestämmelserna. Det gäller t ex situationen efter den 9:e månaden då föräldraförsäkringen ersätter enligt garantibelopp. En tänkbar lösning för denna period är att vårdnadsbidrag utbetalas fr o m tionde månaden, varvid garantibeloppet i föräldraförsäkringen reduceras.

Vårdnadsbidraget påverkar inte bostadsbidragen och inte heller sjukförsäkringsgrundande eller pensionsgrundande inkomst.

Vårdnadsbidrag utgår samtidigt med vårdbidrag för handikappat barn.

- Avdragsrätt införs för styrkta barnomsorgskostnader upp till 15 000 kr per barn och år.

Avdragsrätten tillkommer den som uppbär vårdnadsbidrag. Avdrag medges för kostnader oberoende av omsorgens tid och form. Den som p g a kostnader för barnomsorg räknar med att kunna utnyttja avdragsrätten kan genom anmälan slippa preliminärskatteavdrag på motsvarande belopp.

- Statsbidragen till kommunerna för barnomsorgen minskas med motsvarande 12 000 kr per heltidsplats.
- Pensionsår inom ATP räknas för arbete med egna barn i hemmet fram till och med året för barnets skolstart.

Regeringen föreslår i proposition 1988/89:69 att ersättningen enligt föräldraförsäkringen i en första omgång skall förlängas med 3 månader. Efter en stegvis utbyggnad är det regeringens ambition att ersättning enligt inkomstbortfallsprincipen skall kunna utgå i 18 månader.

Enligt vår mening är detta helt otillräckligt när det gäller att utveckla en politik som ger familjerna valfrihet i barnomsorgen, eftersom regeringspolitiken omfattar enbart barnens första år. De stora skillnaderna i förmåner mellan olika familjer förstärks. Förslaget till vårdnadsbidrag är ett bättre alternativ då det ökar valfriheten under hela förskoleperioden och utgår lika för alla barn.

Måluppfyllelse

Valfriheten förstärks genom att föräldrarna själva disponerar 15 000 kr per barn för att ekonomiskt klara behovet av barnomsorg. Vårdnadsbidraget kan antingen användas för att betala nuvarande barnomsorgsplatser, vilken i princip blir 12 000 kr dyrare, eller för att utveckla föräldradrivna kooperativ eller andra privata lösningar etc. Det ger också ökade möjligheter, särskilt för flerbarnsföräldrarna, att ägna mer tid åt omvårdnaden av de egna barnen.

En ökad valfrihet ger förutsättningar för ett bättre resursutnyttjande inom barnomsorgen. Detta skapar utrymme för fler platser och kvalitetsförbättringar.

Vårdnadsbidraget ger småbarnsfamiljerna större möjligheter att utnyttja den lagstadgade rätten till arbetstidsförkortning och ger därmed mer tid för barnen. Vi förutsätter att kommunerna – i den utsträckning det efterfrågas – ställer halvtids- eller deltidspatser till förfogande och differentierar avgifterna med hänsyn till detta. I många kommuner innebär det ett behov av fler sådana platser.

Genom avdragsrätten för styrkta barnomsorgskostnader ges familjerna ökad ekonomisk möjlighet att lösa barnomsorgen genom t ex privata familjedaghem eller anställd barnvårdare. När deras inkomster tas upp till beskattning och påförs sociala avgifter tillförsäkras de samma sociala skydd och trygghet som andra inkomsttagare. Härigenom skapas förutsättningar för att eliminera en svart sektor i ekonomin.

Genomförande

Förslaget genomförs, vid beslut våren 1989, i ett steg från och med den 1 januari 1990.

Kostnader

Kostnaderna (brutto) för vårdnadsbidrag enligt vårt förslag är 9 000 milj kr om antalet barn i aktuell ålder är 600 000. När hänsyn tagits till de minskade statsbidrag till barnomsorgen som följer av vårt förslag och skatteintäkten från vårdnadsbidraget (även kommunalskattedelen överförs till staten) blir nettokostnaden 3 500 milj kr. För budgetåret 1989/90 blir kostnaden 1 750 milj kr. Detta skall jämföras med regeringens förslag som redan för budgetåret 1989/90 innebär ökade kostnader på ca 2 300 milj kr brutto.

Statsbidraget till barnomsorgen

Mot. 1988/89
So613

Det statsbidragssystem vad gäller barnomsorgen som gäller sedan den 1 januari 1988 innebär genomsnittligt att den kommunala nettokostnaden utgör ca 43 procent av totalkostnaden för en daghemsplats, medan andelen för en familjedagshemsplats är 57 procent. Egenavgifterna, d v s den avgift föräldrarna erlägger för barnomsorgen utgör ca 10 procent av de totala omsorgskostnaderna för daghem och ca 15 procent av kostnaderna för familjedaghem.

Statsbidrag skall enligt vårt förslag utgå så att kommunerna får samma resurser som i dag till verksamheten. Statsbidraget minskas med 12 000 kronor per förskolebarn som nu är statsbidragsgrundande, dock högst det belopp som utgår i dag. Samtidigt förutsätts att kommunerna höjer avgifterna i motsvarande utsträckning. Vi utgår från att kommunerna även fortsättningsvis tillämpar syskonrabatter. Kommunerna bör dessutom åläggas att utbetala statsbidrag till de icke-kommunala daghem som uppfyller grundläggande kvalitetskrav.

Det är vidare rimligt att anta att det ökade föräldrainflytandet, som följer av att familjerna själva disponerar en stor del av nuvarande statsbidrag, kommer att leda till kvalitetsförbättringar också inom den nu statsbidragsberättigade barnomsorgen.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

[att riksdagen beslutar avslå proposition 1988/89:69 vad avser föräldraförsäkringen,¹]

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om lag till vårdnadsbidrag och följdändringar i annan lagstiftning samt därav följande förändringar av statsbidraget till barnomsorgen under våren 1989 i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag innebärande att kommunerna åläggs utbetala statsbidrag till icke-kommunala daghem som uppfyller grundläggande kvalitetskrav.

Stockholm den 20 januari 1989

Olof Johansson (c)

Carl Bildt (m)

Bengt Westerberg (fp)

¹ 1988/89:Sf9